

works of the century gives the possibility to state that the number of works done by Russian authors – academicians, professors, marine officers, heads and teachers of maritime schools – grew. A great number of textbooks of mathematics, mechanics, astronomy and related sciences as well as special subjects – navigation, nautical cartography, rigging – were written in this period. Gradually there had happened a shift in teaching from “question-answer” mode to declarative teaching at high scientific level. At the same time, it should be noted that teaching process in Maritime education institutions was held by professional seafarers, mainly of military navy, as it was the demand of the time on the one hand and on the other – the only way to train really competitive maritime professional for rapidly growing Russian Navy.

Nevertheless, no matter how rapid the growth was, a lot of textbooks used for education and training seafarers were translations from other European languages (mainly French, German and English). It was found out that the works of the XVIII century representatives formed the basis for the future rapid development of the maritime professionals’ training system.

Key words: *maritime education, marine professionals training, maritime academy, Marine Corps, textbook.*

УДК 37.013.42:159.922.6]:316.35(043.3)

Світлана Сапіга

Київський університет імені Бориса Грінченка

ORCID ID 0000-0001-9805-5381

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/044-055

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ’ЄДНАННЯХ

У статті подано визначення поняття «розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об’єднаннях». За допомогою глибинного інтерв’ю лідерів скаутських громадських об’єднань охарактеризовано соціально-педагогічні виміри діяльності скаутських громадських об’єднань. Обґрунтовано соціально-педагогічні умови розвитку особистісного потенціалу підлітків, які сприятимуть розвиткові особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об’єднаннях, а саме: урахування стандартів Всесвітньої Організації Скаутського Руху у процесі розробки комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об’єднаннях; координація дорослими лідерами процесу розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об’єднаннях; моніторинг та оцінка стану розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об’єднаннях.

Ключові слова: *особистісний потенціал, розвиток особистісного потенціалу підлітків, скаутські громадські об’єднання, скаутський метод, соціально-педагогічні умови.*

Постановка проблеми Процеси становлення України як правової демократичної держави, розвитку громадянського суспільства каталізують роль громадських дитячих і молодіжних об’єднань як важливих осередків соціального виховання, розвитку особистісного потенціалу, творчої та громадської активності підлітків. Провідне місце в цьому процесі

посідають скаутські громадські об'єднання. Їм притаманні відсутність формалізму в роботі, спрямованість на надання їх членам життєво необхідних знань, формування практичних умінь та навичок, що дає змогу підвищувати адаптивні можливості підлітків у динамічному соціумі та сприяє засвоєнню ними соціального досвіду. Гуманістичні засади організації діяльності, акцент на формуванні особистості з високоморальною громадянською позицією і плюралістичним світоглядом, застосування інноваційних технологій роботи з дітьми та молоддю не тільки забезпечують життєздатність та популярність цих організацій у сучасному світі, а й дають підстави розглядати їх як важливих суб'єктів у процесі розвитку особистісного потенціалу підлітків.

Аналіз актуальних досліджень Досвід останніх років свідчить про значну увагу дослідників до проблеми ролі дитячих та молодіжних об'єднань у соціальному вихованні особистості. Аспектам соціально-педагогічної роботи з підлітками в дитячих та молодіжних організаціях, скаутських громадських об'єднаннях присвячені праці українських учених: соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні (Ю. Поліщук); соціалізація підлітків у діяльності молодіжних організацій (О. Панагушина); соціально-психологічні засади діяльності дитячих громадських об'єднань як інституту соціального виховання (Л. Романовська); формування комунікативної компетентності молодших підлітків у громадських дитячих об'єднаннях (О. Касьянова); організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях (С. Чернета); педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (С. Диба); самовиховання дітей та підлітків у системі скаутингу (Л. Ярова); участь у скаутському русі як психологічна умова розвитку національної самосвідомості підлітків (Н. Євдокимова); розвиток екологічної свідомості підлітків-учасників скаутського руху (Т. Євдокимова); формування самоконтролю старших підлітків у скаутських об'єднаннях (О. Гаврилова); виховання власної гідності підлітків у дитячому об'єднанні (Н. Чиренко).

Мета статі полягає в характеристиці соціально-педагогічних вимірів діяльності скаутських громадських об'єднань та визначенні соціально-педагогічних умов розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Методи дослідження: аналіз соціально-педагогічних вимірів діяльності скаутських громадських об'єднань, глибинне інтерв'ю лідерів скаутських громадських об'єднань.

Виклад основного матеріалу Сучасні громадські дитячі й молодіжні організації виступають активним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності. Це зумовлено наявністю в них соціально спрямованої мети, завдань діяль-

ності, які сприяють соціальному захисту, соціальній адаптації й соціальному становленню своїх членів, реалізують соціально-педагогічні програми [4].

Здійснюючи взаємодію на партнерських засадах із державними органами й установами, суспільними рухами, дитячі організації вирішують найважливіші проблеми дітей, допомагаючи їм у соціальній адаптації та створюючи умови для їхньої соціалізації [3].

Скаутинг – виховний рух молодих людей, який сприяє їхньому соціальному й особистому розвитку. За визначенням С. Гончаренка, скаутинг є однією з найпоширеніших форм дитячого та юнацького руху, в основі якого лежить спеціально розроблена система виховання [1].

Згідно з чинним законодавством, скаутські громадські об'єднання є видом громадського об'єднання й мають в Україні статус дитячих та молодіжних. За статистичними даними, на сьогодні в Україні функціонує близько 70 об'єднань та організацій скаутського типу як всеукраїнського, так і місцевого та регіонального рівнів. Членство у скаутських громадських об'єднаннях сприяє розвитку в дітей та підлітків активної життєвої позиції, високоморальної громадянської поведінки, набуттю життєво-необхідних знань, практичних умінь та навичок, що сприяють засвоєнню соціального досвіду [2].

Скаутинг базується на унікальній системі виховання, яка наразі відома в усьому світі і в міжнародній практиці називається як «скаутський метод» та складається з декількох взаємопов'язаних елементів: «Закон і обіцянка», «Навчання через справу», «Командна система», «Символічна основа», «Особистісний прогрес», «Життя в гармонії з природою», «Підтримка з боку дорослих» [5].

До власне скаутських організацій, які нині діють в Україні, належать ті, які найбільш послідовно й системно використовують принципи, форми та методи діяльності світового скаутського руху, спираючись на методологічні та ідейні засади скаутингу, визначені Конституцією Всесвітньої організації скаутського руху. Однією з таких організацій є Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Національна Організація Скаутів України» (далі – ВМГО «НОСУ»), яка представляє інтереси всіх українських скаутів у світовому скаутському просторі та є єдиним офіційним представником Всесвітньої Організації Скаутського Руху на території України.

Під поняттям *«розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях»* ми розуміємо процес систематичного самовдосконалення та саморозвитку підлітків через взаємодію та гармонійне розкриття компонентів особистісного потенціалу у скаутському виховному середовищі.

Зупинимось детальніше на характеристиках соціально-педагогічних вимірів діяльності скаутських громадських об'єднань щодо розвитку особистісного потенціалу підлітків, а саме – визначимо мету та напрями

діяльності скаутських об'єднань; проаналізуємо зміст, форми діяльності громадських об'єднань із розвитку особистісного потенціалу, визначимо спільне й відмінне у формуванні вікових груп і секцій у скаутських громадських об'єднаннях; визначимо сфери, у яких розвивають особистісний потенціал у скаутських громадських об'єднаннях; визначимо, які труднощі виникають у процесі реалізації заходів із розвитку особистісного потенціалу підлітків, що потребує переосмислення, удосконалення в контексті організації роботи з розвитку особистісного потенціалу підлітків, яким чином здійснюється моніторинг і оцінка особистісного потенціалу підлітків; визначимо умови для ефективної роботи скаутських громадських об'єднань із розвитку особистісного потенціалу підлітків.

Для збору даної інформації був обраний *метод глибинного інтерв'ю* лідерів дев'яти скаутських громадських об'єднань (Київського, Дніпропетровського, Миколаївського, Запорізького, Одеського обласних осередків Всеукраїнської молодіжної громадської організації «НОСУ» (далі – ВМГО «НОСУ»).

Узагальнення відповідей скаутських лідерів показує, що *метою діяльності скаутських об'єднань* є сприяння всебічному гармонійному розвитку особистості; підготовка дітей до самостійного життя; навчання дітей та підлітків жити в гармонії зі світом і виховувати відповідальних, всебічно розвинених особистостей; створення умов для розвитку компетенцій, необхідних для життя; розвиток і реалізація потреб та особистісних потенціалів підлітків; загартування й усебічне виховання за допомогою скаутських законів та принципів; задоволення та захист правових, соціальних, творчих, культурних, економічних, спортивних і інших прав та інтересів своїх членів, розвиток громадської активності й сприяння розвитку скаутського руху.

Напрями діяльності скаутських громадських об'єднань різнопланові та мають свою специфіку, залежно від досвіду організації, вікових особливостей і освітніх потреб скаутських груп, територіального розташування, людських та матеріальних ресурсів організацій і здійснюються через скаутський метод. Лідерами скаутських організацій було названо такі напрями, як: туристичний, дослідницький, ігровий, краєзнавчий, національно-патріотичний, соціальний, волонтерський (оригінальність назв збережена).

Лідери скаутських громадських об'єднань «Миколаївська дитяча спілка скаутів», Одеського обласного осередку ВМГО «НОСУ», «Плай», «Тотем» за напрями організації виховної діяльності підлітків беруть деякі сфери розвитку особистості (фізичний, емоційний, духовний та соціальний напрями).

Так, *фізичний напрям* у скаутингу реалізується за допомогою вироблення вмінь зняти напругу, рефлексувати й долати перешкоди. Особистість вчиться розуміти, що відбувається в організмі, формується

уявлення про своє тіло та вміння оцінювати фізичні ризики, формуються навички вести активний спосіб життя, цінувати свій зовнішній вигляд. Скаути одержують задоволення від власного здорового тіла й духу, що є важливою умовою індивідуальної активності, запорукою правильного функціонування живого організму.

Серед численних напрямів фізичного розвитку у скаутських громадських об'єднаннях є таборування та походи. Таборування вважається підсумковим етапом діяльності скаута протягом року. Скаутські табори різняться в залежності від віку, життєвого досвіду скаутів і скаут-майстрів, та від обставин і умов проведення. Походи організуються, як правило, у канікулярний період і притаманні об'єднанням, у яких туристичний напрям діяльності є пріоритетним.

Емоційний напрям, за свідченнями лідерів скаутських об'єднань, характеризується проведенням групової роботи – зборів гуртів та «патрулів» («СОУС», «Скаути Києва», «Тотем») та під час організації проведення «таборувань» і «вишколів» на природі (скаутські організації «Скаути Дніпра», «СКІФ», «Слідопит»). Специфічна атмосфера, яка виникає під час табірних зборів, романтика перебування серед природи (яка сама по собі є могутнім виховним засобом) особливо сприятлива для емоційного розвитку.

Зазначимо, що для більшості скаутських заходів притаманний дух змагальності, який породжує емоційно-ціннісні стимули, посилює мотивацію до діяльності, сприяє розкриттю здібностей підлітків, згуртуванню дитячого колективу. Змагатися можуть між собою як групи («патрулі»), так і цілі загони. Як правило, під час скаутських змагань застосовується яскрава атрибутика: девізи, емблеми, призи тощо.

Соціальний напрям. Взаємодія в будь-якому скаутському громадському об'єднанні побудована на тісному зв'язку команди ровесників і однодумців, спрямована на самовиховання й набуття знань, навичок і соціальних установок, формує та вдосконалює в особистості вміння виступати перед іншими, уміння висловлювати свої думки й почуття, уміння пояснювати поведінку інших людей та контролювати власну поведінку.

Це відбувається також через вимогу до кожного скаута щодня робити добру справу, навчання-тренування (інструктаж), опору на громадську думку, доручення, і моделювання ситуацій вільного вибору тощо.

Застосування цієї групи методів і прийомів позитивно впливає на набуття скаутами практичних навичок, засвоєння ними скаутських норм і правил життєдіяльності, розвиток комунікативності та соціальної активності. Молоді люди вчаться бути відповідальними громадянами, привчаються до самостійності, цілеспрямованості, співпраці з іншими людьми, розвивають комунікативні вміння та навички, набувають досвіду соціально-схвалюваної поведінки.

Результативним засобом формування відповідальності, ініціативності, ділових якостей характеру є виконання доручень у скаутській групі, які розподіляються з обов'язковим урахуванням індивідуальних особливостей розвитку особистості. Так, у багатьох скаутських об'єднаннях доручення має майже кожен член скаутського патруля: патрульний лідер, медик, скарбник, літописець, господарник, ігротехнік. У кожного з них є відповідний набір вимог та обов'язків, виконання яких привчає підлітків до самостійності, відповідальності, зібраності, формує комунікативні вміння та навички співпраці в колективі.

Соціальна активність підлітків у скаутських громадських об'єднаннях розвивається за допомогою волонтерів. Волонтерська діяльність скаутів виражається в соціальному служінні, що є ще однією складовою скаутського методу. Підлітки мають можливість не тільки долучатися до суспільно корисних справ, але й ставати їх ініціаторами, створювати та реалізовувати власні проекти на локальному, регіональному, а інколи й національному рівнях.

Так, наприклад, майже в усіх об'єднаннях, які брали участь в інтерв'ю, реалізуються соціальні проекти всеукраїнського рівня: «Посланці миру», «Скаути для України», «Намисто добрих скаутських справ».

Духовний напрям реалізовується за допомогою виконання скаутами свого обов'язку перед Богом. Скаутські об'єднання допомагають підліткам в орієнтації та виборі загальнолюдських цінностей, надають можливість досліджувати, робити відкриття й розвивати релігійне сприйняття для того, щоб знайти Бога в собі та в інших людях. Сприяють залученню до життя місцевої релігійної громади; виховують терпляче й толерантне ставлення, а також відчуття зацікавленості та діалогу з іншими конфесіями.

Принципами духовного розвитку у скаутингу є: природність (духовний розвиток скаута здійснюється через його моральне й відповідальне ставлення до самого себе, до інших людей, навколишнього світу), свобода вибору (скауту надається свобода вибору релігійної конфесії, ступеня його заглибленості в релігійне життя). Слід зауважити, що така свобода передбачає усвідомлення скаутом пріоритету духовних цінностей, його готовності виконати свій обов'язок перед Богом.

Це відбувається під час молитов, із яких скаути починають всі свої справи, під час спілкування з духовними наставниками в літніх наметових таборах, під час обговорення в гуртах та патрулях біблійних оповідей та сюжетів, прикладів із життя святих, під час Днів роздумів, що традиційно відбуваються в кожному скаутському громадському об'єднанні. Так, наприклад у «Скаути Києва», «СОУС» налагоджена тісна співпраця з представниками організації «Православні скаути», які відповідають за духовний напрям розвитку організації.

Класифікація напрямів діяльності скаутських громадських об'єднань ВМГО «НОСУ» з розвитку особистісного потенціалу підлітків представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація напрямів діяльності скаутських громадських об'єднань ВМГО «НОСУ» з розвитку особистісного потенціалу підлітків»

Класифікаційна ознака	Напрямок	Зміст
За видами діяльності	туристичний	походи, краєзнавчі екскурсії, таборування, скелелазіння, велотуризм
	дослідницький	краєзнавчі екскурсії, експедиції, походи, пошукові квести
	ігровий	навчальні та розвивальні ігри, квести
	національно-патріотичний	пізнання своєї історії, традицій, звичаїв
	волонтерський	участь у благодійних акціях, проектах
	екологічний	екологічні акції, проекти
За сферами розвитку особистості	фізичний	походи, таборування, складання скаутських умінь та знань лісу, скаутські випробування
	емоційний	організація тематичних концертів, вечорів, конкурсів
	духовний	бесіди з духовними наставниками, участь у діяльності релігійної громади
	соціальний	добрі справи, організація благодійних акцій, проектів

Усі скаутські громадські об'єднання ВМГО «НОСУ» організовують діяльність із розвитку особистісного потенціалу підлітків, використовуючи скаутський метод. Відповіді респондентів дозволили дійти висновку, що організаціями припускаються відхилення від скаутського методу, оскільки не всі елементи покладено в основу напрямів діяльності, часто відсутній взаємозв'язок або ж рівномірний розподіл між елементами скаутського методу, а також викривляється їх зміст. Така ситуація призводить до зміни сутності скаутської системи виховання, ускладнює діяльність вітчизняних скаутських громадських об'єднань із розвитку особистісного потенціалу підлітків, унеможлиблює створення якісних виховних програм за міжнародними скаутськими стандартами.

Такі скаутські об'єднання, як «Слідопит», «Скіф», «Скауты Києва», «СОУС», «Скауты Миколаєва» віддають перевагу таким формам роботи з розвитку особистісного потенціалу підлітків, як таборування та походи. Оскільки життя на природі дозволяє реалізовувати багато напрямів

скаутської діяльності одночасно й дозволяє підліткам випробовувати і загартовувати свій характер.

Акцент у побудові діяльності з розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях робиться на: створенні умов, які дозволяють виявити потреби підлітків у нових знаннях, уміннях та навичках; формуванні загальнолюдських цінностей; прийнятті підлітком відповідальності за себе і власний розвиток через дотримання скаутських принципів та закону; прикладі дорослих лідерів та врахуванні в роботі з дітьми вікових і фізіологічних особливостей розвитку підлітків

Вікові групи та назви у скаутських громадських об'єднаннях мають відмінності в молодших групах скаутів, віком від 6 до 11 років. Такі групи мають назви – «молодші скаути» та «розвідники». Інша група підлітків представлена у скаутських громадських об'єднаннях віком від 12 до 18 років. У той самий час існує різниця у граничній межі підліткового віку. Існуючі підсекції групи підлітків мають назви «слідопити» – 12–14 років, «мандрівники» – 14–16 років, «дослідники» – 16–18 років.

Діяльність із розвитку особистісного потенціалу в різних вікових групах скаутів різниться. З дітьми 6–11 років робота будується в ігровій формі, а от для скаутів 12–16 років до ігрової форми додається навчально-дослідницька та проектна діяльність. Зі скаутами вікової групи 16–24 роки до вище перерахованих форм додається профорієнтаційна діяльність та наставництво. Особливий наголос у віковій групі 12–16 років робиться на формуванні відповідальності за взяті на себе зобов'язання, які відображаються у скаутських обіцянці й законі.

Усі скаутські громадські об'єднання виділяють шість сфер розвитку особистісного потенціалу підлітків: емоційна, фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна, вольова. Слід зазначити, що не всі сфери розвиваються гармонійно і в повному обсязі, іноді робиться акцент лише на декількох із них. Так, наприклад, у скаутських об'єднаннях «Скіф», «Тотем», «Слідопит» акцент робиться на туристичній та краєзнавчій роботі; скаутське об'єднання «СОУС» визначили провідними для себе волонтерський напрям, соціальне служіння, туризм; Одеський обласний осередок ВМГО «НОСУ» активно розвиває в підлітків емоційну та духовну сфери.

В організаціях відсутні плани розвитку особистісного потенціалу підлітків відповідно до означених сфер, не визначені форми та методи, які доцільно застосовувати з цією метою.

Серед труднощів, які виникають у скаутських громадських об'єднаннях у процесі реалізації заходів із розвитку особистісного потенціалу підлітків, респонденти зазначали: відсутність відповідної комплексної програми, некваліфікованість дорослих лідерів для здійснення такої діяльності; дефіцит методичних матеріалів і рекомендацій; відсутність просвітницьких та мотиваційних програм для

дорослих лідерів; відсутність програм залучення батьків до роботи у скаутських громадських об'єднаннях; неузгодженість виховних цілей із розвитку особистісного потенціалу підлітків; нерозробленість критеріїв, за якими можна було б оцінювати стан особистісного розвитку підлітків.

У скаутських громадських об'єднаннях простежується брак дорослих лідерів та волонтерів, оскільки недостатньо результативною є робота із залучення нових членів. Також існує значна плінність серед дорослих лідерів – вихованців скаутських громадських об'єднань. У всіх скаутських громадських об'єднаннях є необхідність проектування програм для підлітків за участю самих підлітків.

Моніторинг та оцінка розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях майже не проводиться. Так, у деяких скаутських громадських об'єднаннях (СО «Слідопит», СО «Плай», СО «СОУС») моніторинг і оцінка розвитку особистісного потенціалу виражається через отримання підлітками відзнак за випробування у спеціальностях, уміlostях, іграх. Їхня активність вимірюється кількісними показниками. У таких скаутських об'єднаннях, як «Скаути Києва», «Скіф», «Скаути Дніпра» та «Скаути Миколаєва» існує система рейтингового оцінювання груп, але особистісний розвиток кожного члена об'єднання, у повному обсязі, не оцінюється. Як правило, це відбувається під час літнього таборування або в кінці року на загальному заході скаутського громадського об'єднання.

В усіх скаутських громадських об'єднаннях відсутні механізми та критерії моніторингу й оцінки розвитку особистісного потенціалу підлітків. На думку респондентів, які брали участь у глибинному інтерв'ю, оцінка та моніторинг повинні здійснюватися в патрулі на основі самоаналізу за участю дорослого та членів команди. Необхідною є також візуалізація особистісного прогресу.

Деякі організації мають практичний досвід створення індивідуальних планів саморозвитку, які систематично (двічі на рік) аналізуються та коригуються («Скаути Києва»).

Також ми просили зазначити респондентів, якими є найважливіші умови для ефективної роботи скаутських громадських об'єднань із розвитку особистісного потенціалу підлітків. Узагальнюючи відповіді респондентів, з числа найважливіших умов можна виділити такі: розробка та впровадження структурованої, єдиної, уніфікованої програми розвитку скаутів у ВМГО «НОСУ», яка би ґрунтувалася на системному підході щодо організації роботи зі скаутами та враховувала вікові й фізіологічні особливості розвитку дитини; розробка методичних матеріалів та рекомендацій щодо впровадження та реалізації даної програми; наявність та реалізація програм систематичної підготовки дорослих лідерів; наявність скаутського методичного центру для навчання та професійного зростання дорослих лідерів; чітко сформульовані виховні цілі та пропозиції для кожної вікової групи у скаутингу, критерії оцінки

та моніторингу розвитку дітей і підлітків у скаутингу; створення умов для систематичної, постійної роботи з патрулями, районні скаутські центри за місцем проживання; постійний перегляд скаутського методу та його адаптація до сучасних умов.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, урахування зазначених у процесі глибинного інтерв'ю лідерами скаутських громадських об'єднань ВМГО «НОСУ» умов забезпечення розвитку особистісного потенціалу підлітків-скаутів дозволило нам визначити й обґрунтувати соціально-педагогічні умови розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях, а саме: урахування стандартів Всесвітньої організації скаутського руху у процесі розробки комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях; координація дорослими лідерами процесу розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях; моніторинг та оцінка стану розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Визначені нами соціально-педагогічні умови сприятимуть розвиткові особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці змістово-технологічного забезпечення соціально-педагогічних умов розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь (Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Lybid).
2. Окушко, Т. К. (2010). Теоретичні засади формування світоглядної позиції підлітків у дитячому об'єднанні. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 14, 326–336 (Okushko, T. K. (2010). Theoretical foundations of the formation of ideological position for adolescents in children's association. *Theoretical and methodological problems of education of children and pupils youth*, 14, 326–336).
3. Романовська, Л. (2011). Сучасне дитяче громадське об'єднання як колективний суб'єкт діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 21, 172–174 (Romanovska, L. (2011). Modern children's public association as a collective subject of activity. *Scientific bulletin of Uzhgorod National University*, 21, 172–174).
4. Трохимов, С. В. (2004). *Справочное пособие для возрастной группы скаутов*. Киев: Региональное Бюро Евразии Всемирного Скаутского Бюро (Trokhimov, S. V. (2004). *A reference book for the age group of scouts*. Kiev: Regional Bureau of Eurasia World Scout Bureau).
5. Сутнісні характеристики скаутингу. Режим доступу: www.ukrscout.org/index.php/uk/informatsiya-pro-organizatsiyu (Essential characteristics of scouting. Retrieved from: www.ukrscout.org/index.php/uk/informatsiya-pro-organizatsiyu).

РЕЗЮМЕ

Сапига Светлана. Социально-педагогические условия развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных организациях.

В статье дано определение понятия «развитие личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях». С помощью глубинного интервью лидеров скаутских общественных объединений охарактеризованы социально-педагогические измерения деятельности скаутских общественных объединений. Обоснованы социально-педагогические условия развития личностного потенциала подростков, способствующие развитию личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях, а именно: учёт стандартов Всемирной организации скаутского движения в процессе разработки комплексной программы развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях; координация взрослыми лидерами процесса развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях; мониторинг и оценка состояния развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях.

Ключевые слова: личностный потенциал, развитие личностного потенциала подростков, скаутские общественные объединения, скаутский метод, социально-педагогические условия.

SUMMARY

Sapiha Svitlana. Socio-pedagogical conditions for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations.

The analysis of the basic concepts of “scouting”, “scout method”, “Scout public association” gave grounds for determining the development of personal potential of adolescents in Scout public associations as a process of systematic self-improvement and self-development of adolescents, through interaction and harmonious disclosure of components of the personal potential in the Scout educational environment.

Through the in-depth interview of the leaders of Scout public associations, the social-pedagogical dimensions of the activity of Scout public associations have been characterized: the purpose and directions of the activity of Scout associations have been determined; the content, forms of activity of public associations for the development of personal potential have been analyzed, common and different in the formation of age groups and sections in Scout public associations have been outlined; certain areas in which personal potential develops in Scout public associations have been highlighted; it has been determined what difficulties arise in the process of realization of activities on the development of the personal potential of adolescents, which needs to be rethought, improved in the context of organization of work on the development of the personal potential of adolescents, how monitoring and evaluation of the personal potential of adolescents are conducted. The social and pedagogical conditions of the development of the personal potential of adolescents that promote development of the personal potential of adolescents in Scout public associations are substantiated, namely: taking into account the standards of the World Organization of the Scout Movement in the process of developing a comprehensive program for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations; coordination of adult leaders in development of the personal potential of adolescents in Scout public associations; monitoring and evaluation of the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations.

The identified socio-pedagogical conditions will promote development of the personal potential of adolescents in Scout public associations. Prospects for further research we see in

the development of content and technological provision of socio-pedagogical conditions for the development of personal potential of adolescents in Scout public associations.

Key words: *personal potential, development of personal potential of adolescents, Scout public associations, scout method, socio-pedagogical conditions.*

УДК 37.018.262:371.213.3:37.018.3:316.663.2:316.346.2

Тетяна Шевченко

Сумський обласний центр соціальних
служб для сім'ї, дітей та молоді

ORCID ID 0000-0001-5278-8627

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/055-065

ПІДГОТОВКА КАНДИДАТІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті здійснено спробу аналізу досвіду підготовки кандидатів та підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу в Україні в контексті проблеми формування гендерної компетентності батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. Автором статті використані теоретичні та емпіричні методи дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння програм підготовки кандидатів у батьки-вихователі та навчання батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, контент-аналіз документів. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи підготовки кандидатів та підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. Автор статті приходить до висновку щодо необхідності інтегрування гендерних знань до змісту програм підготовки батьків-вихователів та програми підвищення їх виховного потенціалу, а також напрацювання технології формування гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ у контексті їх педагогічної діяльності.

Ключові слова: *дитячий будинок сімейного типу, батьки-вихователі, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, батьківський потенціал, виховний потенціал батьків-вихователів, підготовка кандидатів у батьки-вихователі, підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів.*

Постановка проблеми. У контексті сучасних соціально-економічних та політичних перетворень в Україні оновлюється підхід до забезпечення прав дітей. Охорона дитинства в державі Законом України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26 квітня 2001р. визнана загальнонаціональним пріоритетом [1]. Державна політика у сфері забезпечення прав дітей здійснюється згідно з міжнародними стандартами (зокрема: Конвенцією ООН про права дитини) [2]. Конвенція ООН про права дитини, яку прийнято у 1989 р. і ратифіковано Україною в 1991 р., проголосила право кожної дитини на сім'ю й підкреслила, що дитині для повного емоційного